

Parttime ondernemen in de bijstand

De stand van zaken

Onderzoek bij 36 Nederlandse gemeenten over het re-integratie-instrument parttime ondernemen

*Karen Smit
Raynor Reinink
Bob de Levita*

radar

bureau voor sociale vraagstukken

April 2019

Parttime ondernemen in de bijstand

Gemeenten zijn op zoek naar effectieve manieren om bijstandsgerechtigden aan het werk te krijgen. Omdat zij daar wettelijk verantwoordelijk voor zijn, maar ook omdat zij daar kosten mee besparen. Parttime ondernemerschap (PTO) kan hierbij helpen. Uit het onderzoek 'Werkzame bestanddelen parttime ondernemen' blijkt dat PTO rendeert, en waarom.

Wat is het? Er is sprake van parttime ondernemen in de bijstand wanneer iemand naast een uitkering inkomsten genereert die niet vallen onder 'inkomsten uit loondienst' of 'winst uit een onderneming'. Op die manier is het voor een bijstandsgerechtigde mogelijk om voor maximaal 20 uur per week werkzaamheden te verrichten of een kleine onderneming op te starten.

Nederland telt steeds meer parttime ondernemers in de bijstand, die dus een beperkt aantal uren per week actief zijn als zzp'er, een salon runnen of een kleinschalige handel hebben. Ze verzorgen yogacursussen, doen tuinonderhoud of geven schoonheidsbehandelingen. Hun inkomsten worden verrekend met de uitkering. Of positiever geformuleerd: aangevuld tot bijstandsniveau.

Bij parttime ondernemen als re-integratie instrument krijgen klanten enerzijds begeleiding bij hun ondernemerschap, maar anderzijds ook bij hun traject naar baan in loondienst. Gemeenten zetten PTO in sinds 2012 als re- integratiemiddel. In 2015 namen tien gemeenten deel aan de pilot 'Koploper gemeenten parttime ondernemen' van Divosa.

De resultaten

In totaal hebben we met ons onderzoek de stand van zaken rond PTO in 36 gemeenten kunnen schetsen. De resultaten geven een goed beeld van de inzet van parttime ondernemen in de bijstand in Nederland.

Resultaat	Conclusies en aanbevelingen
14% zet actief in op PTO 64% ondersteunt PTO 22% ondersteunt niet	In verreweg de meeste gemeenten kun je als PTO'er aan de slag. De volledige potentie is nog niet bereikt.
95% heeft een visie over PTO 95% heeft beleid voor PTO 50% heeft het beleid vertaald naar werkprocessen 65% houdt de resultaten bij	Gemeenten hebben een visie en beleid. De vertaling naar uitvoering kan beter.
In alle gemeenten komt PTO wel eens voor. In de meeste gevallen lijkt het te gaan om een klein percentage van het totale klantenbestand, variërend van 0,5% tot 4%.	Het aantal PTO'ers varieert sterk. Als je kijkt naar de potentie dan kan het aantal sterk groeien. Er wordt steeds meer gewerkt met zzp'ers. We verwachten dat het aandeel de komende jaren groeit naar 10%.
Slechts een klein aandeel van de gemeenten kan ook aangeven wat de resultaten zijn.	Er valt nog veel te verbeteren aan het vastleggen van het resultaat.

Het onderzoek

In hoeverre zetten Nederlandse gemeenten het instrument Parttime Ondernemen momenteel in? Gebruiken ze het als re- integratiemiddel? Zo ja, wat zijn hun ervaringen daarmee? En zo nee, waarom niet? Reden voor RadarAdvies om het te onderzoeken.

Om een beter beeld krijgen van de inzet van Parttime Ondernemen als re- integratiemiddel, staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

1. In hoeverre wordt PTO door gemeenten ingezet als re-integratiemiddel?
2. Hoe is de inzet van PTO vormgegeven?
3. Wat zijn de ervaringen met PTO?

Methode. Om te beginnen hebben we veertig gemeenten aselekt gekozen, dat is ruim tien procent van het totale aantal gemeenten in Nederland. Bij de selecties hebben we wel rekening gehouden met grootte en geografische ligging. In totaal hebben er telefonische interviews plaatsgevonden met vijftien respondenten.

Wanneer een externe organisatie werkt voor meerdere gemeenten, is er gekozen om slechts één van deze gemeenten mee te nemen in de analyse. Het beleid over PTO en de mate van inzet kan per gemeente namelijk verschillen. In het geval van samenwerkingsverbanden, met gezamenlijke beleidskaders voor de re-integratie, is de informatie uit één interview gebruikt voor de beschrijving van de situatie in meerdere gemeenten. In totaal hebben we een beeld kunnen schetsen van de situatie bij 36 gemeenten.

Hoe staat het ervoor?

Actieve inzet: Gemeente ziet PTO als middel ter bevordering van de re-integratie en stimuleert dit bij klanten m.b.v. diverse ondersteuningsvormen

14% van de gesproken gemeenten zet PTO actief in. In verscheidene gemeenten krijgt klanten die willen of mogen starten met parttime ondernemen een coach die hen helpt om een bedrijfsplan te maken en tevens dient als vraagbaak. Daarnaast kunnen klanten uit een aantal gemeenten aansluiten bij trainingen gericht op specifieke ondernemings-vaardigheden en gebruikmaken van een administratieprogramma voor de inkomstenverrekening.

Ondersteunen: Gemeente faciliteert de vraag van klanten om parttime te ondernemen met enkele ondersteunende diensten.

64% van de gesproken gemeenten ondersteunt PTO. Dat varieert van gemeenten die er wel aandacht voor hebben maar het niet vaak toestaan, tot gemeenten die alleen ondersteuning bieden wanneer het initiatief vanuit de klant zelf komt. De meest voorkomende ondersteuning heeft de vorm van een plek waar klanten terecht kunnen met hun vragen, een ingekocht traject van een externe partij of een ondernemers-klasje gericht op financiën.

Geen ondersteuning of stimulering: Gemeente ondersteunt PTO niet of nauwelijks.

22% van de gemeenten stimuleert of ondersteunt PTO niet. Over het algemeen gaat dit om gemeenten die nog weinig weten over dit onderwerp, parttime ondernemen afraden of het alleen toestaan zonder ondersteuning te (kunnen) bieden. Deze gemeenten geven o.a. aan dat:

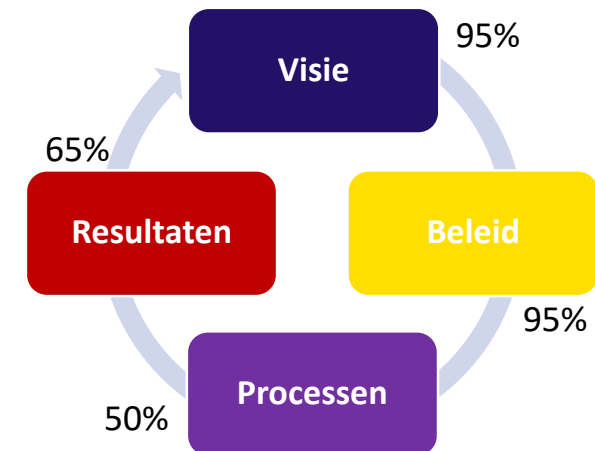
- er te weinig specialistische kennis beschikbaar hebben,
- er te weinig geschikte klanten voor zijn,
- er (te) veel controle voor nodig is,
- ze parttime ondernemen te fraudegevoelig vinden.

Beleidsinvulling

Visie en beleid. 95% van de gemeenten geeft aan een visie te hebben over parttime ondernemen en 95% geeft aan beleid erover te hebben geschreven. De meeste gemeenten verwoorden in hun visie dat klanten, binnen hun eigen mogelijkheden, kansen moeten krijgen aangereikt om mee te kunnen doen in de samenleving. Parttime ondernemen staat in die gevallen beschreven als een re-integratiemiddel om de kans op uitstroom te vergroten, mits er controle en begeleiding is. Enkele gemeenten geven daarbij aan dat de vraag van de klant leidend is, of dat de snelste weg naar uitstroom telt.

Werkprocessen. 50% van de gemeenten hebben afspraken opgenomen in werkprocessen, anderen volstaan met informele afspraken binnen de uitvoering.

Resultaten. 65% van de gemeenten houdt de uitstroomcijfers bij van klanten die zijn gestart met parttime ondernemen. Over het algemeen zijn deze gemeenten tevreden met de resultaten. Op verschillende manieren ervaren zij de inzet van parttime ondernemen als positief voor de re-integratie. Uittreding uit de bijstand wordt daarbij niet als enige graadmeter van succes gezien. Voor sommige klanten is parttime ondernemen vooral een manier om in beweging te komen en te blijven.

Voorwaarden onderneming en klant

Vrijwel alle gemeenten stellen voorwaarden aan zowel de onderneming als de klant. De volgende voorwaarden zijn door meerdere gemeenten benoemd.

Voorwaarden onderneming:

- Er moet een levensvatbaar ondernemingsplan zijn. Levensvatbaar betekent in deze context dat er sprake moet zijn van een bepaalde mate van inkomsten en dat de inkomsten in ieder geval hoger moeten zijn dan de uitgaven.
- De onderneming moet binnen drie jaar rendabel zijn. De toestemming voor parttime ondernemen wordt telkens voor een jaar afgegeven om vervolgens te evalueren of en hoe er wordt doorgegaan.
- Het gaat om kleine ondernemingen vanuit huis en dat het niet gaat om betaalde hobby's.

Afspraken met de klant:

- Er worden afspraken gemaakt over het aantal uren dat klanten aan hun onderneming mogen spenderen. In sommige gemeente wordt er hierbij rekening gehouden met de urenrichtlijn van de Kamer van Koophandel (KvK), opdat een klant hier zich niet of juist wel dient in te schrijven.
- De klanten moeten een bepaald aantal uren beschikbaar zijn voor activiteiten die gericht zijn op re-integratie. Dit varieert van 15 uur tot 25 uur per week.
- Klanten moeten beschikbaar blijven voor regulier werk en worden verplicht om door te solliciteren en/of deel te nemen aan reguliere arbeidsverplichtingen.
- Er mogen geen financiële risico's aan gegaan worden en geen (of alleen minimale) investeringen gedaan worden.
- Andere voorwaarden gaan over de hantering van marktconforme prijzen, het doen van administratie en het inleveren van stukken om inkomsten correct te kunnen verrekenen met de uitkering.

Waarom PTO inzetten?

Belangrijke redenen die genoemd zijn om PTO in te zetten zijn:

- Parttime ondernemen kan dienen als een vorm van participatie op weg naar re-integratie. Inactieve klanten komen weer in beweging en doen werkritme op. Voor klanten met een kleinere afstand tot de arbeidsmarkt is parttime ondernemen een voorzichtig stapje naar fulltime ondernemen of ondernemen in combinatie met een baan in loondienst.
- Voor sommige klanten is parttime ondernemen passender dan regulier werk. Op deze manier kunnen mensen iets doen waar hun passie ligt of kunnen zij hun werk combineren met bijvoorbeeld zorgtaken.
- Parttime ondernemen heeft een positief effect op het welzijn van mensen. Het kan de eigenwaarde en het zelfvertrouwen van klanten verhogen, waardoor zij het gevoel ontwikkelen dat ze iets kunnen betekenen voor anderen (zingeving).
- Klanten verdienen via parttime ondernemen een deel van hun uitkering terug (schadelastbeperking).

De praktijk

Hoe zou parttime ondernemen er dan uit kunnen zien? Een mooi voorbeeld uit de praktijk is een vrouw die lijkwades maakt, te gebruiken bij uitvaarten. De enige investeringen die zij nodig had, waren een aantal lappen stof en een naaimachine. Door op die manier haar eigen werkgelegenheid te creëren is zij over enige tijd misschien niet meer afhankelijk van haar bijstandsuitkering.